

mgr Katarzyna du Vall

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

**„Prawo polskie wobec totalitaryzmów w regulacjach Konstytucji RP
i Kodeksu karnego”**

– przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Chojnickiej

Polski ustawodawca wprowadził do porządku prawnego szereg unormowań, które – w uproszczeniu – można określić mianem „antytotalitarnych”. Wymienić w tym kontekście należy przede wszystkim:

- art. 13 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., zakazujący istnienia partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu;
- art. 256 Kodeksu karnego z 6 czerwca 1997 r., zakazujący publicznego propagowania faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa oraz rozpowszechniania przedmiotów objętych tym zakazem;
- art. 55 ustawy z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, zakazujący zaprzeczania publicznie i wbrew faktom m.in. zbrodniom nazistowskim i komunistycznym;
- art. 1 i art. 5a ustawy z 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy jednostek organizacyjnych, jednostek pomocniczych gminy, budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki, zakazujący propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez używanie nazw oraz stawianie pomników symbolizujących te ustroje.

Zagadnieniem totalitaryzmów, a więc problematyki będącej domeną przede wszystkim nauk politycznych i historii, zajmują się zatem trzy gałęzie prawa: prawo konstytucyjne, karne i administracyjne. Czynią to zaś na dwóch płaszczyznach:

- 1) polityczno-społecznej – poprzez zamiar ochrony systemu demokratycznego przed zagrożeniami płynącymi ze strony organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu oraz indywidualnych osób publicznie propagujących totalitarny ustrój państwa;

- 2) historyczno-symbolicznej – poprzez dbanie o zachowanie prawdy historycznej o zbrodniach nazistowskich i komunistycznych oraz wyeliminowanie z przestrzeni publicznej nazw symbolizujących komunizm lub inny ustrój totalitarny.

Przedmiotem pracy jest analiza polskich unormowań antytotalitarnych w pierwszym ze wskazanych wymiarów, a więc pod kątem regulacji zawartych w art. 13 Konstytucji RP i art. 256 Kodeksu karnego. Nie ulega wątpliwości, że zjawiska tam opisane należy ocenić jednoznacznie jako naganne. Powstaje jednak pytanie o przyjęty kształt i realną potrzebę istnienia wspomnianych przepisów, które – niezależnie od intencji prawodawcy – w istotny sposób wkraczają w niezwykle wrażliwe z punktu widzenia prawidłowego funkcjonowania systemu demokratycznego obszary, jak choćby swoboda zrzeszania się czy wolność wypowiedzi.

Celem dysertacji jest, po pierwsze, przedstawienie genezy, ewolucji i funkcji wspomnianych przepisów. Po drugie, wykazanie istotnej wadliwości ich konstrukcji, polegającej przede wszystkim na użyciu pojęć nieposiadających ani definicji legalnej, ani jednolitej interpretacji – zarówno na gruncie orzecznictwa, doktryny, jak i nauk politycznych czy historii. Po trzecie, przedstawienie wniosków *de lege ferenda*. Wobec nieprawidłowego, w mojej ocenie, kształtu analizowanych przepisów, należałoby rozważyć dwa warianty:

1. Usunięcie art. 13 *in principio* Konstytucji oraz dekryminalizację czynu określonego w art. 256 k.k. w zakresie, w jakim odnosi się on do propagowania ustroju totalitarnego.

Powyższe rozwiązanie wynika z przekonania, że cele zamierzone przez ustawodawcę można efektywnie zrealizować korzystając z innych istniejących w systemie prawnym przepisów. Wskazać tu należy:

- przewidziany w art. 13 *in fine* Konstytucji zakaz istnienia partii i innych organizacji, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa,
- przepisy regulujące przestępstwa motywowane nienawiścią, w szczególności w art. 256 k.k., 257 k.k. i 119 k.k.

2. Doprecyzowanie art. 13 Konstytucji i art. 256 k.k.

Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy poświęcony jest interpretacjom totalitaryzmu, faszyzmu, nazizmu i komunizmu. Stanowi zarazem punkt wyjścia do krytycznej analizy art. 13 Konstytucji, zawartej w rozdziale II, i art. 256 k.k., o którym mowa w rozdziale III.

Katalyna du Vall
26.11.2018